

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Democratie, deugden, docentschap: de docent als gids in de democratie

Wiersma, J.K.C.

Citation

Wiersma, J. K. C. (2023, November 8). *Democratie, deugden, docentschap: de docent als gids in de democratie*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3656180>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3656180>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Democratie, deugden, docentschap

De docent als gids in de democratie

EINDVERSIE

2 oktober 2023

Jordi Wiersma

Inhoud

Inleiding.....	8
Aanleiding tot het schrijven van dit boek.....	8
De argumentatie in het kort.....	12
Twee benaderingen.....	14
Methodologie.....	15
DEEL I Van Plato's democratische mens tot de digitale mens van de 21 ^e eeuw.....	19
HOOFDSTUK 1 De democratische mens: het probleem.....	20
1.1. Formulering van het probleem.....	20
1.2. Eerste concretisering van het probleem aan de hand van Christopher Lasch.....	22
1.3. Conclusie.....	25
HOOFDSTUK 2 De democratische mens: de oorsprong van het concept.....	26
2.1. De oorsprong van de term 'de democratische mens'.....	26
2.2. Plato: van aristocratie naar democratie.....	27
2.3. Wat vrijheid en gelijkheid met de mens doen: de democratische mens.....	31
2.4. Conclusie.....	33
HOOFDSTUK 3 Vluchtigheid, individualisme, materialisme: de democratische mens bij Tocqueville.....	35
3.1. De democratie als standsgelijkheid.....	35
3.2. De vluchtigheid van de democratische mens.....	36
3.3. De individualistische en materialistische levensstijl van de democratische mens.....	39
3.4. De staat en de democratische mens.....	41
3.5. Conclusie.....	43
HOOFDSTUK 4 De democratische mens als Ortega y Gasset's massamens.....	44
4.1. Democratie als doorgeschoten gelijkheidsdenken.....	44
4.2. De middelmatige mens als democratische mens.....	45
4.3. De onbescheidenheid van de democratische mens.....	47
4.4. De opmars van de technologie vergroot het probleem.....	48
4.5. Conclusie.....	50
HOOFDSTUK 5 Sennetts flexibele mens als de democratische mens in de 21 ^e eeuw.....	51
5.1. De flexibele mens als vorm van de democratische mens.....	51

5.2. Vrijheid als onrust en vluchtigheid.....	52
5.3. Routine als alternatief.....	54
5.4. Conclusie.....	56
HOOFDSTUK 6 De democratische mens 2.0: de digitale mens.....	57
6.1. Een intensivering van het probleem.....	57
6.2. Postman en het entertainment-paradigma: de digitale mens in zijn kinderschoenen.....	58
6.3. Conclusie.....	63
HOOFDSTUK 7 De democratische mens als <i>homo videns</i>	65
7.1. Wie is <i>homo videns</i> ?.....	65
7.2. Toegang tot alles is zeker geen zegen.....	67
7.3. <i>Homo videns</i> als probleem.....	70
7.4. Conclusie.....	72
HOOFDSTUK 8 Hoe de nieuwste technologie greep heeft gekregen op de menselijke geest.....	74
8.1. De democratische mens raakt verslaafd aan technologie.....	74
8.2. De democratische mens raakt verstrooid en leeft zonder concentratievermogen.....	77
8.3. De consequenties: verslaving en een verlies aan concentratievermogen.....	79
8.4. De achterliggende mechanismes.....	80
8.5. Conclusie.....	84
HOOFDSTUK 9 De digitale mens en het verlies van de conversatiecultuur.....	86
9.1. Afleiding als vijand van de conversatiecultuur.....	86
9.2. Empathie onder druk, keuzestress erbij.....	90
9.3. Slechter converseren in het klaslokaal.....	90
9.4. Conclusie.....	92
Afsluiting deel I en overgang naar deel II.....	93
DEEL II.a De aristocratische mens: klassiek.....	95
HOOFDSTUK 10 De aristocratische mens: de oorsprong van het concept.....	96
10.1. Inleiding.....	96
10.2. De aristocratische mens: Griekse oorsprong.....	96
10.3. De aristocratische mens: Romeinse wortels.....	99
HOOFDSTUK 11 Aristoteles' <i>Ethica Nicomachea</i> : alleen voor uitblinkers.....	103

11.1. Aristoteles en zijn aristocratische deugdethiek	103
11.2. Μεγαλοψυχία	104
11.3. Φιλία	113
11.4. Conclusie	117
HOOFDSTUK 12 Cicero's <i>De Officiis</i> : de aristocratische mens <i>more Romano</i>	118
12.1. <i>De Officiis</i> als gids voor de aristocratische-mens-in-wording	118
12.2. De brede verantwoordelijkheid van de aristocratische mens	119
12.3. <i>Sapientia</i>	121
12.4. <i>Iustitia</i> en <i>magnitudo animi</i>	122
12.5. Over grote huizen en een cultuur van conversatie	126
12.6. Conclusie	128
HOOFDSTUK 13 De deugden van de aristocratische mens: de Italiaanse hoveling	130
13.1. Adel, eer en deugd	130
13.2. Dapperheid	131
13.3. Bescheidenheid en <i>sprezzatura</i>	132
13.4. Meesterschap in conversaties	133
13.5. Schatplichtigheid aan de klassieken	135
13.6. Kennis van de deugden	138
13.7. Conclusie	138
HOOFDSTUK 14 De deugden van de aristocratische mens in actie: Lord Chesterfield	140
14.1. Een deugdzaam leven volgens een vader	140
14.2. De beste willen zijn: eer en deugd	141
14.3. <i>Attention</i>	143
14.4. Goede manieren en het belang van kennis	144
14.5. Hoogmoed als gevaar, vooral tijdens gesprekken	146
14.6. Het belang van goed studeren en <i>avoir du monde</i>	148
14.7. Conclusie	153
DEEL II.b De aristocratische mens: christelijk	155
HOOFDSTUK 15 Thomas a Kempis: christelijke inspiratiebron voor politieke leiders	156
15.1. Van het klassieke denken naar het christelijke denken	156

15.2. De keuze voor Thomas a Kempis	157
15.3. Thomas a Kempis over de nederigheid	157
15.4. Thomas over de liefde.....	160
15.5. Thomas over de vroomheid	162
15.6. Conclusie	167
HOOFDSTUK 16 Erasmus' christelijk-humanisme	168
16.1. Erasmus als brug tussen Athene en Jeruzalem	168
16.2. Erasmus en zijn pleidooi voor christelijk-humanisme: de <i>Antibarbari</i>	169
16.3. Erasmus' christelijk-humanisme in actie: de <i>Institutio Principis Christiani</i>	175
16.4. Erasmus' christelijk-humanisme voor iedereen: het <i>Enchiridion Militis Christiani</i>	182
16.5. Conclusie	196
Afsluiting deel II en overgang naar deel III	197
DEEL III De <i>artes liberales</i> als weg om aristocratisch te worden.....	198
HOOFDSTUK 17 <i>Paideia</i> : het grondidee	199
17.1. Van democratie naar aristocratie naar παιδεία.....	199
17.2. Plato: wat is παιδεία?	200
17.3. Plato: παιδεία is een kwestie van 'omkering'	202
17.4. Plato: omkering via vijf vakken	203
17.5. Isocrates: wat is παιδεία?	207
17.6. Isocrates: de rol van λόγοι	210
17.7. Isocrates: goed spreken is goed denken	212
17.8. Isocrates: de rol van καῖρός en δόξαι	214
17.9. Conclusie	217
HOOFDSTUK 18 <i>Paideia</i> : het idee krijgt vorm als <i>artes liberales</i>	219
18.1. <i>Artes liberales</i> in Cicero's <i>De Oratore</i>	219
18.2. <i>Artes liberales</i> in Seneca's brief 88	222
18.3. De <i>septem artes liberales</i> als eenheid: Cassiodorus en Isidorus van Sevilla	230
18.4. Hoe de traditie van de <i>septem artes liberales</i> blijft bestaan	233
18.5. Universiteit neemt de <i>artes liberales</i> op.....	237
18.6. <i>Artes liberales</i> nemen afscheid van de universiteit	245

18.7. <i>Artes liberales</i> en <i>liberal arts</i> : een ongelukkige vertaling	249
18.8. Conclusie	252
Afsluiting deel III en overgang naar deel IV	253
DEEL IV De cruciale rol van de docent voor de <i>artes liberales</i>	254
HOOFDSTUK 19 Docentschap bij Plato.....	255
19.1. Weinig oog voor docentschap	255
19.2. Doceren als Plato: inleiding.....	257
19.3. Socratisch lesgeven is niet alleen het stellen van vragen	258
19.4. Socratisch lesgeven als afdalen.....	261
19.5. Socratisch lesgeven is liefhebben	263
19.6. Socratisch lesgeven is bevrijden	265
19.7. Conclusie	267
19.8. Excurs: isocratisch lesgeven	267
HOOFDSTUK 20 Docentschap bij Quintilianus	271
20.1. De docent moet goed zijn	271
20.2. De docent als liefdevolle ouder	273
20.3. Andere deugden van de docent.....	274
20.4. De goede docent heeft oog voor verschillen	277
20.5. De docent is ook docent wanneer hij niet doceert.....	279
20.6. De levende stem van de docent.....	280
20.7. Conclusie	282
HOOFDSTUK 21 Docentschap bij Erasmus	283
21.1. De docent moet blijvend student zijn	283
21.2. De docent moet kunnen motiveren	286
21.3. De docent moet levens kunnen verrijken	288
21.4. De docent moet vol vurige liefde zijn	289
21.5. Conclusie	290
HOOFDSTUK 22 Docentschap bij Highet	291
22.1. Highet en de persoon van de docent.....	291
22.2. Highet en de dubbele liefde van het docentschap	292

22.3. De humor, het geheugen, de wilskracht en de vriendelijkheid van de docent.....	296
22.4. Conclusie	300
HOOFDSTUK 23 Slotbeschouwing	301
Eindnoten	306
Bibliografie.....	338
Primaire bronnen	338
Secundaire bronnen	340
Krantenartikelen offline	343
Losse websites	344
Summary in English for “Democratie, deugden en docentschap”	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Curriculum vitae	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.